LIETUVOS RESPUBLIKOS
VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. I-1336
6 IR 29 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

1. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 6 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Įstatymo projektas) parengtas siekiant tobulinti šiuo metu galiojančią valstybės lėšomis draudžiamų asmenų valstybinio socialinio draudimo įmokų (toliau – socialinio draudimo įmokos) apskaičiavimo tvarką. Įstatymo projektu siūloma nustatyti, kad pensijų socialinio draudimo įmokų bazė būtų apskaičiuojama pagal atitinkamų metų Lietuvos Respublikos valstybės socialinių fondų biudžetų rodiklių patvirtinimo įstatymu nustatytą vidutinį šalies darbo užmokestį (toliau – VDU). VDU – tai Valstybės duomenų agentūros paskelbtas užpraeitų metų III ir IV ketvirčių ir praėjusių metų I ir II ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkis (įtraukiant ir individualiųjų įmonių darbo užmokesčio duomenis), kuris tvirtinamas Lietuvos Respublikos atitinkamų metų valstybės socialinių fondų biudžetų rodiklių patvirtinimo įstatymu.

Įstatymo projekto rengimą paskatino 2026 m. rugsėjo 10 d. pristatytas bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos inicijuotas šeimos politikos priemonių paketas, kuriuo siekiama didinti šeimų finansinį saugumą ir gerinti sąlygas auginti vaikus. Viena iš šiame pakete numatytų priemonių – didinti pensijų socialinio draudimo teikiamas garantijas tėvams, auginantiems vaikus iki trejų metų, ir asmenims, slaugantiems ar prižiūrintiems artimuosius.

Pagal Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymą senatvės pensijos ar negalios pensijos dydį lemia ne tik asmens įgytas pensijų socialinio draudimo stažas, bet ir per visą darbinę veiklą sukauptų pensijų apskaitos vienetų (toliau – AV) (taškų) skaičius. Sukaupiamų AV (taškų) skaičius priklauso nuo pajamų, nuo kurių mokamos pensijų socialinio draudimo įmokos, dydžio. Dėl tol asmuo, kuris vaiko priežiūros laikotarpiu valstybės lėšomis draudžiamas pensijų socialiniu draudimu, skaičiuojamu nuo Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintos minimalios mėnesinės algos (toliau – MMA), arba gauna mažesnę, nei iki vaiko priežiūros laikotarpio gautos darbo pajamos, vaiko priežiūros išmoką, šiuo laikotarpiu gali sukaupti mažiau AV (taškų), nei būtų sukaupęs toliau dirbdamas ir gaudamas įprastą darbo užmokestį. Taigi, vaiko priežiūros laikotarpis savaime nesumažina asmens įgyjamo pensijų socialinio draudimo stažo, tačiau dėl mažesnės pensijų socialinio draudimo įmokų bazės gali būti sukaupiama mažiau AV (taškų), nuo kurių priklauso individualioji būsimos pensijos dalis.

Ši aplinkybė aktuali ir lyčių pensijų skirtumų mažinimo požiūriu. Nors teisę į vaiko priežiūrą turi abu tėvai, praktikoje vaiko priežiūros laikotarpiu dažniau nedirba arba mažiau darbo rinkoje dalyvauja moterys. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos viešai skelbiamais duomenimis, 2025 m. vaiko priežiūros išmoką gavo apie 20,5 tūkst. moterų ir apie 3,6 tūkst. vyrų. Dėl to būtent moterims dažniau tenka ilgesni su vaikų priežiūra susiję nedalyvavimo ar mažesnio dalyvavimo darbo

rinkoje laikotarpiai, kurie gali turėti įtakos jų per darbinę veiklą sukaupiamų AV (taškų) skaičiui ir atitinkamai būsimos pensijos dydžiui. Tarptautiniai tyrimai taip pat rodo, kad su vaikų priežiūra susijusios karjeros pertraukos gali turėti ilgalaikį poveikį asmens su pensija susijusioms teisėms, todėl Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai priklausančiose valstybėse taikomi įvairūs mechanizmai, kuriais siekiama kompensuoti vaikų priežiūros laikotarpių poveikį būsimoms pensijoms.

Įstatymo projektu siūloma nustatyti, kad pensijų socialinio draudimo įmokos už valstybės lėšomis draudžiamus asmenis būtų skaičiuojamos nuo VDU, o ne nuo MMA. Toks pakeitimas leistų sumažinti vaikų auginimo, taip pat artimųjų slaugos ar priežiūros laikotarpių neigiamą poveikį asmens būsimoms teisėms į pensiją ir užtikrintų didesnę pensijų socialinio draudimo apsaugą asmenims, kurie dėl šeiminių ar priežiūros pareigų tam tikrą laikotarpį nedirba arba mažiau dalyvauja darbo rinkoje.

Tai sudarytų sąlygas valstybės lėšomis draudžiamiems asmenims sukaupti daugiau pensijų AV (taškų). Pavyzdžiui, vaiką iki trejų metų auginantis asmuo vietoje šiuo metu sukaupiamų 1,5 AV (taško) galėtų sukaupti 3 AV (taškus). Pensijos dydį lemia ne tik per visą karjerą sukauptas stažas ir bazinės pensijos rodiklis, bet ir AV (taško) vertė bei AV (taškų) suma. 1 AV (taškas) įgyjamas, jei per metus darbdavys ar asmuo savarankiškai sumoka pensijų socialinio draudimo įmokas nuo atlyginimo ar pajamų vertės, kuri yra tais metais nustatytų 12 VDU dydžių suma. 2026 m. VDU, taikomas apdraustųjų asmenų valstybinio socialinio draudimo įmokų bazei skaičiuoti, siekia 2 312,15 Eur. 2026 m. MMA nustatytas dydis siekia 1 153 Eur.

Pažymėtina, kad skirtingų socialinio draudimo rūšių tikslas yra apsaugoti apdraustuosius asmenis nuo skirtingų socialinių rizikų, todėl gali būti nustatomos skirtingos draudimo valstybės lėšomis taisyklės, jei toks skirtumas yra objektyviai pagrįstas draudimo paskirtimi, rizikos pobūdžiu ir siekiamais socialinės politikos tikslais. Siūlomu teisiniu reguliavimu siekiama sumažinti vaikų auginimo ir artimųjų slaugos ar priežiūros laikotarpių galimą neigiamą poveikį asmens būsimoms teisėms į pensiją. Atsižvelgiant į pensijų socialinio draudimo paskirtį – užtikrinti ilgalaikes asmenų teises į pensiją, siūloma nustatyti didesnę pensijų socialinio draudimo įmokų bazę valstybės lėšomis draudžiamiems asmenims, kurie dėl šeiminių arba priežiūros ar slaugos pareigų gali turėti mažiau galimybių dalyvauti darbo rinkoje ir kaupti pensijų AV (taškus).

Be to, nedarbo socialinio draudimo išmoka yra trumpalaikė socialinio draudimo sistemos teikiama garantija, kuria netekusiam darbo apdraustajam prarastos pajamos kompensuojamos ne ilgiau kaip 9 mėnesius (išskyrus priešpensinio amžiaus asmenims mokamą ilgesnės trukmės nedarbo draudimo išmoką). Primintina, kad vidutinė nedarbo draudimo išmokos mokėjimo trukmė, viešai skelbiamais Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos 2026 m. rugpjūčio mėnesio duomenimis, siekia penkis mėnesius, o pensijų socialinio draudimo teikiamos garantijos yra ilgalaikės ir asmeniui pajamų kompensavimas senatvėje yra reikšmingesnis, todėl siūloma valstybės lėšomis draudžiamiems asmenims, auginantiems vaikus iki trejų metų arba slaugantiems ar

prižiūrintiems artimuosius, nustatyti papildomą garantiją, kuri leistų sukaupti daugiau pensijų AV (taškų).

2. Įstatymo projekto rengimą taip pat paskatino tai, kad per pastaruosius kelerius metus tris kartus keitėsi Vyriausybės sudėtis, todėl nuolat kilo poreikis atitinkamai rengti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 245 „Dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos sudėties patvirtinimo“ pakeitimo“ projektą ir teikti jį Vyriausybei svarstyti.

Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 29 straipsnyje nustatyta, kad Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba (toliau – Fondo taryba) yra lygiateisio trišalio bendradarbiavimo pagrindu sudaryta kolegiali institucija, nagrinėjanti ir priimanti sprendimus socialinio draudimo politikos įgyvendinimo klausimais. Fondo tarybą sudaro vienodas skaičius apdraustųjų asmenų interesus ginančių organizacijų, darbdavių organizacijų ir valstybės institucijų atstovų. Apdraustųjų asmenų ir darbdavių atstovus deleguoja atstovaujamos organizacijos savo susitarimu, o valstybės institucijų atstovus skiria Vyriausybė. Fondo tarybos sudėtį Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro teikimu tvirtina Vyriausybė. Pasikeitus Vyriausybės sudėčiai, Fondo taryboje gali keistis ir valstybės institucijų atstovai, todėl tikslinga supaprastinti Fondo tarybos sudėties keitimo tvarką ir sumažinti su tuo susijusią Vyriausybei tenkančią administracinę naštą.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, teikiamas Įstatymo projektas, kurio tikslas – stiprinti valstybės lėšomis draudžiamų asmenų pensijų socialinio draudimo teikiamas garantijas ir mažinti Vyriausybei tenkančią administracinę naštą, susijusią su Fondo tarybos sudėties keitimu.

Įstatymo projekto uždaviniai:

1. Nustatyti pensijų socialinio draudimo įmokų už valstybės lėšomis draudžiamus asmenis apskaičiavimo tvarką, pagal kurią pensijų socialinio draudimo įmokos būtų skaičiuojamos ne nuo MMA, bet nuo VDU, kai asmuo neturi draudžiamųjų pajamų, o tais atvejais, kai asmuo turi draudžiamųjų pajamų, – nuo VDU ir draudžiamųjų pajamų skirtumo, neviršijančio 12 VDU dydžių sumos per metus. Ši tvarka būtų taikoma asmenims, auginantiems vaikus iki trejų metų arba slaugantiems ar prižiūrintiems artimuosius, tačiau kartu būtų vertinamas teisės į nedarbo ar pensijų socialinį draudimą valstybės lėšomis atsiradimo arba pasibaigimo per kalendorinį mėnesį momentas.

2. Nustatyti Fondo tarybos sudėties keitimo tvarką, sudarančią sąlygas operatyviau ir efektyviau keisti Fondo tarybos narius, nesukeliant papildomos administracinės naštos Vyriausybei, tam, kad būtų užtikrintas Fondo tarybos sklandus ir efektyvus darbas, priimant sprendimus socialinio draudimo politikos įgyvendinimo klausimais.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projekto rengimą iniciavo Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Įstatymo projektą parengė Socialinio draudimo grupės (vadovas Vaidotas Kalinauskas (tel. +370 686 04337,

el. p. vaidotas.kalinauskas@socmin.lt) patarėja Ūla Urbaitė (tel. +370 658 60354, el. p. ula.urbaite@socmin.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

1. Šiuo metu galiojančio Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad šeimos pasirinkimu vienas iš tėvų (įtėvių) arba asmuo, nustatyta tvarka paskirtas vaiko globėju, auginantis vaiką iki 3 metų, draudžiami pensijų ir nedarbo socialiniu draudimu valstybės lėšomis. Šioje dalyje nurodyti asmenys draudžiami valstybės lėšomis tik tuo atveju, jeigu jie tuo laikotarpiu neturi draudžiamųjų pajamų, socialinio draudimo įmokas skaičiuojant nuo MMA, arba jeigu jų pajamos mažesnės už atitinkamų laikotarpių MMA sumą. Šioje dalyje nurodyti asmenys, kurių draudžiamųjų pajamų suma per atitinkamo laikotarpio kalendorinius mėnesius mažesnė už to paties laikotarpio Vyriausybės patvirtintų MMA sumą, draudžiami sumokant valstybės lėšomis iki Vyriausybės patvirtintų MMA sumos trūkstamą socialinio draudimo įmokų sumą.

Analogiška draudimo valstybės lėšomis tvarka taikoma ir kitai valstybės lėšomis draudžiamų asmenų kategorijai, t. y. nesukakęs senatvės pensijos amžiaus vienas iš asmens su negalia, kuriam nustatytas individualios pagalbos teikimo išlaidų kompensacijos pirmo ar antro lygio poreikis (iki 2023 m. gruodžio 31 d. – specialusis nuolatinės slaugos poreikis) ar individualios pagalbos teikimo išlaidų kompensacijos trečio ar ketvirto lygio poreikis (iki 2023 m. gruodžio 31 d. – specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis), tėvų (įtėvių) arba asmuo, paskirtas asmens su negalia globėju, rūpintoju ar aprūpintoju, slaugantis ar nuolat prižiūrintis namuose asmenį su negalia (teikiantys jam pagalbą namuose), draudžiami pensijų ir nedarbo socialiniu draudimu valstybės lėšomis. Šioje dalyje nurodyti asmenys draudžiami valstybės lėšomis tik tuo atveju, jeigu jie tuo laikotarpiu neturi draudžiamųjų pajamų, socialinio draudimo įmokas skaičiuojant nuo Vyriausybės patvirtintos MMA, arba jeigu jų pajamos mažesnės negu atitinkamo laikotarpio Vyriausybės patvirtintų MMA suma. Asmenys, kurių draudžiamųjų pajamų suma per atitinkamo laikotarpio kalendorinius mėnesius mažesnė už to paties laikotarpio Vyriausybės patvirtintų MMA sumą, draudžiami sumokant valstybės lėšomis iki atitinkamo laikotarpio Vyriausybės patvirtintų MMA sumos trūkstamą socialinio draudimo įmokų sumą. Ši nuostata taip pat taikoma vienam iš tėvų (įtėvių), globėjui ar rūpintojui, slaugančiam namuose visiškos negalios invalidą, pripažintą tokiu iki 2005 m. liepos 1 d. Asmenys draudžiami pensijų socialiniu draudimu valstybės lėšomis tik tuo atveju, jeigu negauna jiems patiems priklausančios socialinio draudimo pensijos (išskyrus socialinio draudimo našlių pensiją ir maitintojo netekimo pensiją) valstybinės pensijos, šalpos pensijos, socialinės pensijos arba šalpos pensijos už invalidų slaugą namuose.

2. Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 29 straipsnyje reglamentuojama Fondo tarybos sudėtis ir jos sudarymo tvarka. Fondo tarybą sudaro 15 lygiateisių narių, atstovaujančių apdraustųjų asmenų interesus ginančioms organizacijoms, darbdavių organizacijoms ir valstybės institucijoms. Apdraustųjų asmenų ir darbdavių atstovus deleguoja atstovaujamos organizacijos savo susitarimu, o

valstybės institucijų atstovus skiria Vyriausybė. Fondo tarybos sudėtį socialinės apsaugos ir darbo ministro teikimu tvirtina Vyriausybė.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

1. Įstatymo projektu Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 6 straipsnio 2 ir 3 dalis siūloma papildyti nuostatomis, kad pensijų socialinio draudimo įmokos už valstybės lėšomis draustus asmenis būtų skaičiuojamos ne nuo Vyriausybės patvirtintos MMA, bet nuo VDU, taip užtikrinant didesnes pensijų socialinio draudimo garantijas ateityje, nes tokiu būdu asmenys sukauptų daugiau pensijos apskaitos vienetų (taškų), pvz., iki trejų metų vaiką auginantis asmuo vietoje 1,5 AV (taško) sukauptų 3 AV (taškus). 1 AV (taškas) įgyjamas, jei per kalendorinius metus darbdavys ar asmuo savarankiškai sumoka pensijų socialinio draudimo įmokas nuo atlyginimo ar pajamų vertės, kuri yra tais metais nustatytų 12 VDU dydžių suma (2026 m. VDU siekia 2 312,15 Eur, o MMA – 1 153 Eur). Ši tvarka būtų taikoma ne tik asmenims, auginantiems vaikus iki trejų metų, bet ir slaugantiems ar prižiūrintiems savo artimuosius su negalia. Įstatymo projektu siekiama įtvirtinti nuostatą, kad tada, kai teisė į nedarbo ar pensijų socialinį draudimą valstybės lėšomis atsiranda arba pasibaigia per kalendorinį mėnesį, tam mėnesiui tenkanti MMA arba VDU dalis apskaičiuojama proporcingai kalendorinių dienų, kuriomis asmuo turėjo teisę į atitinkamos rūšies socialinį draudimą valstybės lėšomis, skaičiui.

2. Įstatymo projektu siūloma nustatyti, kad, keičiantis Fondo tarybos nariams, Fondo tarybos institucinę sudėtį socialinės apsaugos ir darbo ministro teikimu tvirtintų Vyriausybė, o Fondo tarybos personalinę sudėtį – socialinės apsaugos ir darbo ministras įsakymu. Tokiu būdu būtų galima operatyviai ir efektyviai sukviesti naujus Fondo tarybos narius nagrinėti socialinio draudimo politikos įgyvendinimo klausimus ir priimti atitinkamus sprendimus, nesukeliant papildomos administracinės naštos Vyriausybei.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant Įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Neigiamų pasekmių nenumatyta.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priimtas įstatymas įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir plėtrai

Priimtas įstatymas tiesioginės įtakos verslo sąlygoms ir verslo plėtrai neturės.

8. Ar Įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

Įstatymo projekto nuostatos neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą: kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus įstatymą, kitų įstatymų priimti, keisti ar pripažinti netekusiais galios nereikės.

10. Įstatymo projekto atitiktis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimams ir Įstatymų projektų sąvokų bei jas įvardijančių terminų įvertinimas Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Įstatymo projektu nekeičiamos galiojančios sąvokos ir (ar) jų apibrėžtys ir nesiūloma apibrėžti naujų.

11. Įstatymo projekto atitiktis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms ir Europos Sąjungos teisei

Įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentų nuostatas.

Įstatymo projektu neperkeliami ir neįgyvendinami Europos Sąjungos teisės aktai.

Įstatymo projektas nenotifikuotinas Europos Komisijai.

12. Įstatymui įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, šių aktų rengėjai ir terminai

Pritarus Įstatymo projektu teikiamiems pasiūlymams, iki 2027 m. birželio 30 d. reikės parengti šiuos priimto įstatymo įgyvendinamuosius teisės aktus: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija turės parengti, o socialinės apsaugos ir darbo ministras – priimti Valstybės socialinių fondų biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. liepos 13 d. įsakymu Nr. A1-461 „Dėl Valstybės socialinių fondų biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo“, pakeitimą.

Įstatymo projektu teikiamiems pasiūlymams įgyvendinti taip pat reikės parengti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos institucinės sudėties patvirtinimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 245 „Dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos sudėties patvirtinimo“ pripažinimo netekusiu galios projektą. Socialinės apsaugos ir darbo ministrui priimti įsakymą dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos personalinės sudėties patvirtinimo.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti

Pritarus Įstatymo projekto siūlymui skaičiuoti pensijų socialinio draudimo įmokas nuo VDU, o ne nuo MMA, valstybės lėšomis draustiems asmenims, kurie augina vaikus iki trejų metų arba slaugo ar prižiūri namuose asmenis su negalia, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas gaus papildomai apie 50 mln. Eur per metus. Atsižvelgiant į tai, kad Įstatymo projektu siūlomas naujas teisinis reguliavimas įsigaliotų nuo 2027 m. liepos 1 d., planuojama, jog kitų metų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas gautų papildomai apie 25 mln. Eur, kurie yra suplanuoti valstybės biudžete ir bus pervesti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, kaip asignavimų valdytojui.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai, rekomendacijos ir išvados

Rengiant Įstatymo projektą, nebuvo gauta specialistų vertinimų, rekomendacijų ir išvadų.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymo projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno *Eurovoc* terminus, temas bei sritis

Reikšminiai Įstatymo projekto žodžiai, kurių reikia jam įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, yra „valstybinis socialinis draudimas“, „valstybinio socialinio draudimo įmoka“, „pensijų socialinio draudimo įmoka“, „pensijų apskaitos vienetai (taškai)“, „Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.

_____